

LOKALNE STRATEGIE ROZWOJU JAKO NOWOCZESNY INSTRUMENT POLITYKI MIEJSKIEJ

Joanna Poczobut

Politechnika Gdańska

PARKI TEMATYCZNE W ROZWOJU LOKALNYM MIASTECZEK I WSI

Wprowadzenie

Obecnie w Polsce wiele miast i wsi szuka ciekawych sposobów na swój rozwój społeczno-gospodarczy. W czasie kryzysu gospodarczego każdy pomysł w tej sytuacji wydaje się dobry. Jednym z nich może być założenie parku tematycznego.

1. Czym są parki tematyczne?

Za takie parki powszechnie uważa się miejsca, najczęściej rodzinnej, rozrywki o jednym wiodącym profilu. Stają się one coraz bardziej popularną ofertą spędzania wolnego czasu. Oprócz tego kojarzone są z nowymi, choć przeważnie sezonowymi (w zależności od profilu parku), miejscami pracy i dużymi korzyściami finansowymi dla ich organizatorów, czyli z nową formą biznesu. Z tych powodów w ostatnim czasie można już mówić o zjawisku niemal „masowego” powstawania parków tematycznych w polskich gminach. Parki, jak i centra handlowo-rozrywkowe, nazywane są miejscem wyspecjalizowanej konsumpcji¹.

¹ G. Gorzelak, B. Jałowiecki, M. Smętkowski: Diagnoza problemów rozwoju obszarów metropolitalnych i rekomendacja delimitacji obszarów metropolitalnych w Polsce. Centrum Europejskich Studiów Regionalnych i Lokalnych (EUROREG), Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2008.

Mamy tam „[...] do czynienia z sytuacją stwarzania od podstaw atrakcji turystycznych w postaci symulowanych «rzeczywistości» rodem z innych rejonów świata oraz epok”². Park ma za zadanie przyciągać wielu turystów, dlatego gminy starają się w założeniach parków zawrzeć lokalne tradycje i elementy swojej kultury.

Jednym z pierwszych parków tematycznych na świecie jest Walt Disney World w Lake Buena Vista w stanie Floryda w USA, otwarty w 1971 roku. Pomysłem było połączenie cechy masowości parku (w tym: wielkiego widowiska, komercjalizacji zabawy, atrakcji dla całych rodzin) z zapewnieniem im poczucia bezpieczeństwa³. Efektem miało być zbudowanie kontrolowanego środowiska, w którym można było zapomnieć o problemach życia codziennego. W Disneyworldzie stworzono wyidealizowaną przestrzeń amerykańskiego miasteczka z XIX wieku – makietę jakby innej rzeczywistości, w której panuje powszechna szczęśliwość i zadowolenie⁴.

2. Parki tematyczne w Polsce

Obecnie w naszym kraju znajduje się 908 miast⁵, przy czym małych (o liczbie ludności do 19 999 mieszkańców) jest 688, co stanowi 76% wszystkich miast, a średnich (od 20 000 do 49 999 mieszkańców) jest 129, co daje 14%. W Polsce jest 53 297 miejscowości wiejskich.

W dobie kryzysu likwidowanych jest wiele miejsc pracy. W małych miejscowościach dotąd nie utrzymało się wiele zakładów produkcji – raczej nadal obserwuje się procesy dezindustrializacji. Dziś bardziej stabilne wydają się miejsca pracy w różnego rodzaju usługach, choć i tam sytuacja nie wygląda najlepiej.

W planach miejscowych, zrealizowanych do końca 2010 roku⁶, przeznaczono łącznie 3,2% terenów pod usługi (już istniejące i planowane)⁷. Trzeba

² P. Lorens: *Tematyzacja przestrzeni publicznej miasta*. Politechnika Gdańska, Gdańsk 2006, s. 127.

³ *Ibid.*, s. 128.

⁴ *Idem*: *Tematyzacja przestrzeni publicznej*. W: *Przestrzeń publiczna miasta postindustrialnego*. Red. M. Kochanowski. Urbanista, Warszawa 2005, s. 132-133.

⁵ *Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2011 r.* Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2011; dane 1 stycznia 2011 roku.

⁶ A. Deręgowska, T. Komornicki, J. Solon, P. Śleszyński, M. Więckowski, B. Zielińska: *Analiza stanu i uwarunkowań prac planistycznych w gminach na koniec 2010 roku*. PAN IGiPZ. Opracowanie wykonane dla Departamentu Gospodarki Przestrzennej i Budownictwa Ministerstwa Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej, Warszawa 2012 luty. <http://www.transport.gov.pl/files/0/1789468/Analizaza2010.pdf>

⁷ *Ibid.* W miastach na prawach powiatu – 9,0%, w gminach miejskich – 7,1%, w gminach miejsko-wiejskich – 3,3% i w gminach wiejskich – 2,8%.

zaznaczyć, że dane te dotyczyły 26,4% powierzchni kraju – taki był wskaźnik udziału powierzchni pokrytej obowiązującymi planami miejscowymi w 2010 roku.

W małych miastach i wsiach Polski dotąd wybudowano najwięcej parków: linowych, dinozaurów, miniatur, wesołych miasteczek i lunaparków, parków edukacyjnych, wodnych, westernowych, bajkowych oraz parków owadów (kolejność podana według malejącej w nich ilości obiektów).

W tego rodzaju przedsięwzięciach lokalne samorządy upatrują innowacyjne pomysły i lokalną przedsiębiorczość. Chcą wykorzystać kapitał ludzki i przestrzenny, starając się o dofinansowanie ze środków unijnych. Pomimo konkurowania gmin ze sobą, niewiele z nich realizuje nowe, oryginalne pomysły. Większość jednak powieliła plany, które już sprawdziły się w innej części kraju, gdyż wydaje się to bezpieczniejsze pod względem finansowym i organizacyjnym.

Realizowane projekty można podzielić na trzy kategorie. W pierwszej ceni się powiązania z lokalną tradycją i zwyczajami oraz dziedzictwem kulinarnym i kulturowym miejscowości. Dba się tam o zachowanie walorów przyrody i krajobrazu. Wszystkie realizacje mają służyć uczytelnieniu i upowszechnieniu charakterystycznych, istniejących cech regionu. Celem działań ma być nie tylko zabawa, ale przede wszystkim przekazywanie przez nią wiedzy i rozwijanie umiejętności ruchowych, szczególnie dzieci i młodzieży. Priorytetem jest promowanie miejscowej żywności, wytwarzanych produktów, zabytków i walorów przyrody, zarówno w skali regionu, jak i kraju.

Drugą kategorią jest projekt, który może być akceptowany lokalnie, ale miejscowe walory nie są uważane za najważniejsze. Zwykle znajdują się tam uniwersalne pomysły związane np. ze sportem lub nauką, przez co mogą być realizowane w każdej niemal miejscowości.

W trzecim sposobie działania zaprzecza się lokalnym wzorcom i wprowadza zupełnie nowe, dotąd obce regionowi. Przykładem mogą być, tak lubiane przez dzieci, wioski westernowe.

Dotąd w dużych miastach najlepsze wyniki w liczbie odwiedzających osiągnęły takie parki edukacyjne, jak np. Centrum Nauki „Kopernik” w Warszawie, Experymentarium w Łodzi, Ogród Doświadczeń im. Stanisława Lema w Parku Lotników Polskich w Krakowie czy też Akwarium Morskiego Instytutu Rybackiego w Gdyni. W mniejszych miastach znane jest Centrum Edukacji Technicznej w Goczałkowicach Zdroju i Huta Szkła Kryształowego „Julia” w Piechowicach. Popularne jest też Europejskie Centrum Bajki w Pacanowie.

Najcenniejsze pod względem dydaktyczno-poznawczym wydają się parki miniatur, prezentujące przykłady tradycyjnego, zabytkowego budownictwa regionu. Należą do nich np. Parki Miniatur: Zabytków Podlasia w Hajnówce, Warmii i Mazur w Gierłozy, Zamków Krzyżackich w Chełmnie czy Latarni Morskich w Niechorzy.

Jednym z pierwszych i najciekawszych w Polsce jest jak dotąd Park Miniatur Zabytków Dolnego Śląska w Kowarach, w niemal dwunastotysięcznym miasteczku, znanym z niedziałającej już fabryki dywanów i kopalni uranu. W kowarskim parku można zobaczyć ponad 40 eksponatów (w tym makiety: zamków, pałaców, klasztorów, kościołów, starówek miast dolnośląskich), a także – pracownię, w której zostały wykonane i poznać metody ich budowy. Założony w 2003 roku park był wielokrotnie nagradzany za swoją działalność. Przewodnicy mówią o prezentowanych tam obiektach i historii regionu. Są przygotowani do oprowadzania gości zagranicznych w ich rodzimych w językach. Park jest zadbany, ciekawie zaaranżowany. Całość założenia uzupełniono dobraną kompozycją zieleni i kwiatów. Miniatury są wysokiej jakości, porządnie wykonane, z dobrych materiałów, w dużym stopniu uszczegółowienia. Wszystko to przyciąga uwagę zwiedzających.

Pozytywnie odbierane są też parki dinozaurów, w których temat przewodni jest prezentowany w sposób przemyślany i naukowy. Jednym z ciekawszych i jednocześnie z pierwszych założonych w Polsce jest JuraPark na obrzeżu Solca Kujawskiego. W pobliskim lesie założono ścieżkę edukacyjną, na której w sposób chronologiczny zaprezentowano ok. 150 modeli dinozaurów. Profesjonalnie przygotowane wystawy i opisy obiektów w parkowym muzeum Ziemi i na leśnej ścieżce pozwalają na szybkie przyswajanie wiedzy. W parku jest także plac zabaw, park rozrywki, kino 5D i restauracja „jaskiniowa”.

1. JuraPark w Solcu Kujawskim

Fot. J. Poczobut, 2009.

2. JuraPark w Solcu Kujawskim. Wnętrze muzeum Ziemi

Fot. J. Poczobut, 2009.

3. JuraPark w Solcu Kujawskim. Na ścieżce edukacyjnej

Fot. J. Poczobut, 2009.

4. JuraPark w Solcu Kujawskim. Modele dinozaurów na ścieżce edukacyjnej

Fot. J. Poczobut, 2009.

Wiele także można nauczyć się w Parku Mikrokosmos w Ujeździe, gdzie można obejrzeć owady w wielokrotnym powiększeniu. Ich modele znajdujące się na ścieżce dydaktycznej zostały zaopatrzone w szczegółowe opisy systematyki wraz z ciekawostkami dotyczącymi danego gatunku.

Rodzaj stosowanej w parkach architektury nie jest najlepszy. Dotyczy to zwłaszcza problemu lokalizacji dużych kubatur w małych miejscowościach. Pozytywnym przykładem w tym względzie jest Europejskie Centrum Bajki im. Koziołka Matołka w Pacanowie, które znajduje się w nowym obiekcie o ciekawej, współczesnej architekturze. W wielofunkcyjnym budynku jest biblioteka z czytelnią i księgarnią, sala kinowa, teatralna oraz sale warsztatowe. Obok zaprojektowano altany, kuźnię koziołka i amfiteatr ze stawem. Całe założenie zlokalizowano na obrzeżu wsi (kiedyś posiadającej prawa miejskie) tak, by nie kolidowało ono z historycznym układem przestrzennym Pacanowa.

5. Europejskie Centrum Bajki w Pacanowie

Fot. J. Poczobut, 2010.

6. Centrum Pacanowa

Fot. J. Poczobut, 2010.

7. Bajkowe ozdoby przy rynku w Pacanowie

Fot. J. Poczobut, 2010.

Mniej interesujące są parki, w których oprócz braku właściwego zagospodarowania nawet nie uporządkowano podstawowej wiedzy związanej z prezentowanymi obiektami. W reklamie zamieszczonej na stronie internetowej jednego z nich można przeczytać, że „[...] znajdują się tam takie miniatury, jak piramida, sfinks, świątynia Abu Simbel, góra Rushmore, chatka góralska, kaplica Jaszczurówka, wieża opatowska w Sandomierzu, zamek Gniew, Biskupin”⁸.

Mimo ogromnej ilości włożonej pracy, podobnie dzieje się w Centrum Edukacji i Promocji Regionu w Szymbarku. Obecnie znajduje się tam zbyt wiele niezwiązanych ze sobą tematycznie atrakcji. Można tam obejrzeć dom „stojący” na dachu, hotel-restaurację (masywną kubaturą przypominający bardziej szwajcarską zabudowę niż kaszubską), zabytkowy drewniany kościół, dom Sybiraka, 37-metrową deskę itp. Mimo takiego chaosu przestrzenno-tematycznego, do Szymbarka rocznie przyjeżdża ok. 600 tys. osób. Należy dodać, że jest to jedyne tak duże założenie parku tematycznego w regionie gdańskim. Nieuporządkowana tematyka tego parku, wbrew pozorom, przyciąga ludzi.

8. Centrum Edukacji i Promocji Regionu w Szymbarku. Dom „stojący” na dachu
Fot. J. Poczobut, 2011.

⁸ Witryna internetowa „Przewodnik po parkach rozrywki”. <http://www.parkmania.pl/>

9. Centrum Edukacji i Promocji Regionu w Szymbarku. Hotel-restauracja i zabytkowy drewniany kościół

Fot. J. Poczobut, 2011.

10. Centrum Edukacji i Promocji Regionu w Szymbarku. Park linowy

Fot. J. Poczobut, 2011.

Oferta grudziądzkiego Megaparku też wymaga uporządkowania. Obecnie jest tam: ZOO, miasteczko westernowe, Mexico city, kraina baśni, bajek i legend, jurajska ścieżka edukacyjna z modelami dinozaurów oraz safari.

Ze względu na trudne zimowe warunki pogodowe w Polsce, zakładane na wolnym powietrzu parki rozrywki są dostępne jedynie w sezonie letnim – od początku maja do końca września. Nie oznacza to jednak, że zimą są one nieczynne. W niektórych z nich wykorzystuje się aurę zimowych świąt. Przykładem jest Park Mikrokosmos w Ujeździe, w którym można oglądać w tym czasie repliki zwierząt z Arktyki i Antarktydy – tzw. Kraina Dwa Bieguny. Gospodarzem w niej jest pracownik parku przebrany za świętego Mikołaja.

Podobnie dzieje się z Dinozatorlandem w Zatorze, które w zimie staje się Parkiem św. Mikołaja w Krainie Bajek. Budynek są wówczas oświetlane 3 mln ozdobnych światełek, mających przypominać święta Bożego Narodzenia.

Tabela 1

Zestawienie parków rozrywki w Polsce

RODZAJ PARKU (ilość ogółem w Polsce)	WSIE	MIASTA MAŁE do 20 tys. mieszkańców	MIASTA ŚREDNIE 20-50 tys. mieszkańców	MIASTA DUŻE powyżej 50 tys. mieszkańców
1	2	3	4	5
CENTRA EDUKACYJNE 7	2 Goczałkowice Zdrój Pacanów	1 Piechowice		4 Gdynia Kraków Łódź Warszawa
MINIATURY 17	10 Chocielewko Gierłoż Górno Inwałd Janów Myczkowce Niechorze Ochaby Wielkie Podzamcze (gm. Ogrodzieniec) Strysza Buda	3 Chełmno Pobiedziska Kowary	2 Hajnówka Żywiec	2 Częstochowa Wrocław

cd. tabeli 1

1	2	3	4	5
DINOZAURY 21	7 Bałtów Dmosin Inwałd Karlów Krasiejów Ochaby Wielkie Rogowo	8 Kamień Pomorski Krasnobród Łeba Solec Kujawski Szklarska Poręba Ustroń Witnica Zator	2 Malbork Nowa Sól	4 Grudziądz Koszalin Rybnik Wasilków
OWADY 3		3 Ujazd Ustroń Zator		
LINOWE 51	15 Borków Brenna Kobylnica Krościenko Kryspinów Międzybrodzie Żyw. Nieporęt Rudnica Rytro Rzyki Sielpia Somonino Szymbark Warlubie Zalesie Górne	15 Dziwnów Karpacz Kąty Wrocławskie Łeba Międzyzdroje Mosina Oborniki Ogrodzieniec Suraz Szklarska Poręba Ustroń (2) Wisła Władysławowo Złoty Stok	4 Kołobrzeg Malbork Mrągowo Zakopane	17 Bydgoszcz Chorzów (2) Gdańsk-Oliwa Kielce Kraków Leszno Łódź Opole Poznań (2) Pruszków Radom Szczecin Świnoujście Warszawa Wrocław
WODNE 6		1 Trzebnica		5 Kraków Łódź Poznań Warszawa Wrocław
BAJKA 5	2 Dmosin Pacanów	1 Zator		2 Grudziądz Rybnik
WESTERNOWE 6	1 Sońsk	1 Karpacz	1 Mrągowo	3 Grudziądz Kielce Żory

cd. tabeli 1

1	2	3	4	5
WESOŁE MIASTECZKA LUNAPARKI 13	2 Górno Inwałd	5 Krynica Morska Rabka Zdrój Ustroń Władysławowo Zator		6 Bydgoszcz Chorzów Grudziądz Łódź Rybnik Żory
ZESPOŁY SAL ZABAW 9			1 Bolesławiec	8 Warszawa (3) Kraków Tychy Jelenia Góra Głogów Nowa Sól
KINA 4D/5D 10				10 Bielsko-Biała Gdańsk Kraków Nowy Sącz Płock Poznań Szczecin Warszawa (2) Wrocław
INNE CENTRA ROZRYWKI 4				4 Głogów Kraków Łódź Warszawa

Źródło: www.parkmania.pl (09.2012).

Dotąd najwięcej parków rozrywki wybudowano łącznie na wsiach i w małych miastach (do 20 tys. mieszkańców), w porównywalnych ilościowych proporcjach na wsi i w miasteczkach. Nieco mniej założono w obrębie granic administracyjnych największych miast w Polsce (powyżej 50 tys. mieszkańców). Ciekawe jest to, że najmniej takich realizacji – ok. 7%, znalazło się w miastach średnich (od 20 do 50 tys. mieszkańców).

Podsumowanie

Znalezienie terenu w centrum dużego, silnie zurbanizowanego miasta na kilkuhektarowy park tematyczny nie zawsze jest możliwe. W tym kontekście lokalizacja takiego założenia w mniejszych miejscowościach wydaje się dużo łat-

wiejsza. Niektóre rodzaje parków rozrywki, jak np. centra edukacji, parki wodne, duże sale zabaw czy kinowe 4D lub 5D, wymagają budowy dużych kubatur i dlatego przeważnie lokalizowane są w dużych miastach. W miasteczkach lub wsiach, by nie zniszczyć ich układu urbanistycznego lub ruralistycznego, parki miniatur, dinozaurów, owadów, parki linowe, a także wesołe miasteczka i luna-parki lokalizuje się przeważnie na ich obrzeżach. Parki wymuszają ruch z centrum miasta na jego przedmieścia. Ponadto, inwestycje te z powodzeniem mogą być realizowane na świeżym powietrzu, wykorzystując walory przyrody i krajobrazu, umiejętnie łącząc niewielkie obiekty zapleczone z usługami uzupełniającymi.

Wydaje się, że wiele źle zagospodarowanych parków tematycznych w Polsce ma tyle przeciwników co zwolenników. Część użytkowników odstrasza wprowadzenie zbyt wielu wątków tematycznych, nietrzymanie się idei wiodącej. Razi nieprofesjonalne urządzenie całości, amatorskie wykonanie techniczne i wszechobecne bezguście. W nieodpowiednio zaprojektowanych parkach nągminnie rozprzestrzenia się słaba architektura i niestety staje się ona modą i wzorcem dla innych. Taki proces można już chyba nazwać „wirusem kiczu”⁹. Powodem braku chęci odwiedzenia parków jest także niedostateczne przygotowanie merytoryczne pracowników i wykonanie obiektów. Jednak mimo braku tematycznego i estetycznego „sprzężenia”, parki odnoszą sukcesy finansowe. Wymienione zarzuty przez wielu odwiedzających są interpretowane bardzo pozytywnie, a chaos nie przeszkadza im w dobrej zabawie. Wśród nich park ma duże powodzenie.

Tematyczne parki rozrywki okazały się ważnym elementem w lokalnej polityce. W czasie ich eksploatacji niezbędna jest kontynuacja stosowania nowoczesnych instrumentów rozwoju, jak i monitorowanie kierunku działań podobnych ośrodków. Ważne, aby pomogły one zachować walory regionu. Nie powinny stać się ich zaprzeczeniem i kolejnym miejscem chaosu, lecz przy okazji zarobkowania promować naukę i piękno. Parki tematyczne powinny zachować atrybuty dobrej przestrzeni publicznej, tj. powinny być dostępne dla wszystkich, stanowić centrum aktywności, być atrakcyjnym miejscem pod względem estetycznym i kompozycyjnym, przedstawiać wyznaczniki tożsamości, a także integrować strukturę osiedleńczą¹⁰. Ponadto parki tematyczne powinny być poddane działaniom tzw. nowego planowania, którego istotą

⁹ K. Pokrzywnicka: *Kontrasty. Metamorfozy. Styl. Komentarze*. Politechnika Gdańska, Gdańsk 2010, s. 59.

¹⁰ Z.K. Zuziak: *Nowe przestrzenie podróży*. W: *Przestrzeń publiczna...*, op. cit., s. 91.

„[...] jest ciągle stawanie się i przemienianie wraz ze zmianami otoczenia”¹¹. Dobrze się stanie, jeśli parki w Polsce rzeczywiście będą „tematyczne” (oparte na jednym, może nawet zmienianym w miarę potrzeb, ale wiodącym pomysłem), a nie – jak to się niestety często dzieje – synkretyczne, czyli takie, które mieszczą na swoim terenie „wszystkiego po trosze”, o wątpliwej jakości i przygotowaniu.

Literatura

- Deregowska A., Komornicki T., Solon J., Śleszyński P., Więckowski M., Zielińska B.: Analiza stanu i uwarunkowań prac planistycznych w gminach na koniec 2010 roku. PAN IGiPZ. Opracowanie wykonane dla Departamentu Gospodarki Przestrzennej i Budownictwa Ministerstwa Transportu, Budownictwa i Gospodarki Morskiej, Warszawa 2012 luty. <http://www.transport.gov.pl/files/0/1789468/Analizaza2010.pdf>
- Gorzela G., Jałowicki B., Smętkowski M.: Diagnoza problemów rozwoju obszarów metropolitalnych i rekomendacja delimitacji obszarów metropolitalnych w Polsce. Centrum Europejskich Studiów Regionalnych i Lokalnych (EUROREG), Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2008.
- Gzell S.: Jakość przestrzeni publicznych a nowe planowanie. W: *Przestrzeń publiczna miasta postindustrialnego*. Red. M. Kochanowski. Urbanista, Warszawa 2005.
- Lorens P.: *Tematyzacja przestrzeni publicznej miasta*. Politechnika Gdańska, Gdańsk 2006.
- Lorens P.: *Tematyzacja przestrzeni publicznej*. W: *Przestrzeń publiczna miasta postindustrialnego*. Red. M. Kochanowski. Urbanista, Warszawa 2005.
- Pokrzywnicka K.: *Kontrasty. Metamorfozy. Styl. Komentarze*. Politechnika Gdańska, Gdańsk 2010.
- Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2011 r. Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2011.
- Witryna internetowa „Przewodnik po parkach rozrywki”. <http://www.parkmania.pl/>
- Zuziak Z.K.: *Nowe przestrzenie podróży w: Przestrzeń publiczna miasta postindustrialnego*. Red. M. Kochanowski. Urbanista, Warszawa 2005.

¹¹ S. Gzell: *Jakość przestrzeni publicznych a nowe planowanie*. W: *Przestrzeń publiczna...*, op. cit., s. 214.

THEME PARKS IN DEVELOPMENT OF SMALL TOWNS AND RURAL AREAS

Summary

At present practically every town and village aims at finding a good idea for its socio-economic development. They are mostly geared towards supporting local traditions and customs, preserving the character of the town and region they are located in. Local food and products are promoted, and unique historical buildings and natural features put on display. Other towns and villages eagerly acquire completely different development policy. A new idea is usually something utterly surprising in these towns, and often unfamiliar in the region. It does no longer support local tradition nor serves its development, yet attracts many tourists and provides economic profits.